

# Möödunud aasta keeleauhindade ülevaade

## Helin Kask

haridus- ja teadusministeeriumi keelepoliitika osakonna nõunik

## Elina Bratšun-Küüsmäe

haridus- ja teadusministeeriumi keelepoliitika osakonna peaspetsialist

Igal aastal tehakse eesti keele hoidmiseks ja arendamiseks mitmeid läbimõeldud ning Eesti keeleruumi hoidvaid ja edendavaid tegusid. Nende tegijaid on oluline ka riiklikult tunnustada. Järgnevas on esitatud ülevaade keelevaldkonna tunnustustest ja auhindadest: Ferdinand Johann Wiedemanni keeleauhind, 2023. aasta keeleteod, keelekümbluse kvaliteediauhinnad ning parimad eestikeelsed kõrgkooliõpikud.

## Wiedemanni keeleauhinna laureaat

Wiedemanni keeleauhind on riigi elutööpreemia, mis antakse igal aastal ühele inimesele, kelle pikaajaline tegevus eesti keele uurimisel, korraldamisel, õpetamisel või populariseerimisel on olnud silmapaistev. Kandidaate saavad esitada kõik juriidilised isikud, kelle põhikirjas või põhimääruses on sätestatud eesti keele või kultuuri alane tegevus, ning haridus- ja teadusministeerium ja F. J. Wiedemanni keeleauhinna varasemad laureaadid. Auhinna määrab Vabariigi Valitsus komisjoni ettepaneku alusel.<sup>1</sup> Keeleauhinna komisjoni kuuluvad haridus- ja teadusminister Kristina Kallas, Eesti keelenõukogu esimees Birute Klaas-Lang, ajakirjandusteadlane ja ajakirjanik Marju Himma-Kadakas, keeleteadlane ja eesti keele õpetaja Kersti Lepajõe, ajakirjanik Piret Kriivan, kosmoseteadlane ja teaduse populariseerija Mart Noorma, keeleteadlane ja Eesti noorte teaduste akadeemia liige Miina Norvik, kommunikatsiooniekspert ja

<sup>1</sup> Keeleauhinna määramist reguleerib riigi kultuuripreemiate ja kultuuristipendiumide seadus, vt <https://www.riigiteataja.ee/akt/12787653>.

Väike-Maarja kogukonna esindaja Raul Rebane ning keelepoliitika nõunik Helin Kask.<sup>2</sup>

Tänavu pälvis Wiedemanni keeleauhinna **luuletaja Hando Runnel** järjepideva ning mõjuka panuse eest eesti keele, kirjanduse ja kultuuri rikastamisse ning kindlustamisse luuletaja ja kirjanduselu korraldajana.

Runnel on üks eesti kirjanduse juhtfigure, kelle looming on laialdaselt austatud ja armastatud. Tema luuletused ja tekstid on jätnud jälje tervete põlvkondade sõnavarasse. Tema luuletuste kaudu on tulnud keelde väljendid, mida teavad paljud eestlased, näiteks „ei saa me läbi Lätita“, „maa tuleb täita lastega“ ja „nutikas lutikas“. Samuti on Runnelil suuri teeneid kirjanduselu edendamisel. Tema eestvedamisel on koostatud rahvuslik suursari „Eesti mõttelugu“, mis keskendub Eesti kultuuri, ajaloo ja ühiskonna eri aspektidele. Tänu sellele sarjale on võimalik tutvuda oluliste mõttevoolude ja inimestega, kes on mõjutanud Eesti intellektuaalset ja kultuurilist arengut.

Runneli looming on tihti seotud Eesti ajaloo ja rahvusliku identiteediga ning seeläbi on see aidanud kaasa eestlaste eneseteadvuse kujunemisele. On arvatud, et omariikluse taastamise keerulisel ajal aitasid tema laulud ja luuletused hoida usku eestluse püsimisse. Ka hiljem on ta avaldanud arvamust erinevate ühiskondlike teemade kohta, juhtinud tähelepanu nii probleemidele ja valukohtadele kui ka tuletanud meelde, missuguseid väärtusi peaksime väärtustama ja hindama, et Eesti rahvuskultuuri hoida.

### **2023. aasta keeleteod**

Keeleteo auhind on riiklik preemia, mida sel aastal jagati 18. korda. 2023. aasta keeleteo tiitlile kandideeris 32 keeletegu, mille seast valiti välja kaks peaauhinda, kolm eriauhinda ja rahvaauhind. Peaauhinna valisid taasiseseisvunud Eesti haridus- ja teadusministrid konsensuse põhimõttel. Otsustamisel osalesid haridus- ja teadusminister Kristina Kallas ning endised valdkonna ministrid Jaak Aab, Rein Loik ja Paul-Eerik Rummo. Rahvaauhind selgitati avaliku veebihääletuse teel. Aasta keeleteo

---

<sup>2</sup> Komisjoni koosseis on kinnitatud Vabariigi Valitsuse otsusega aastateks 2022–2024, haridus- ja teadusminister, Eesti keelenõukogu esimees ja keelepoliitika nõunik on komisjoni nimetatud ametikoha järgi, teised liikmed on kinnitatud isikute järgi nimeliselt. Vt <https://www.riigiteataja.ee/akt/305022022001>.

laureaadid tehti teatavaks 15. märtsil haridus- ja teadusministeeriumis pidulikul tänuüritusel.

Sel aastal läks peaauphind jagamisele kahe teo vahel, konkursi peaauphinna pälvisid Kohtla-Järve lasteaiaõpetaja **Aleksandra Danštšikova loodud arendavad õppevideod** eesti keeles ning Sulev Kuuse ja Toivo Maimetsa koostatud **eestikeelne ülikooliõpik „Rakubioloogia“**. Haridus- ja teadusministri Kristina Kallase sõnul otsustati jagada peaauphind kahe õppematerjali vahel. Kuigi need on suunatud väga erinevatele sihtrühmadele, on nende laiem eesmärk on üks – toetada ja arendada eestikeelset haridust.

Eestikeelsed arendavad õppevideod on loonud Kohtla-Järve lasteaiaõpetaja Aleksandra Danštšikova. Videod on kõigile YouTube'is tasuta kättesaadavad<sup>3</sup>, need on lihtsad ja sobivad lastele juba varases eas, kuid neid saab kasutada ka täiskasvanute õpetamisel. Videote abil on võimalik pakkuda õppijale mitmekesisemat ja interaktiivsemat õpikogemust.

Samuti pärjati peaauphinna tiitliga Sulev Kuuse ja Toivo Maimetsa koostatud algupärane eestikeelne ülikooliõpik „Rakubioloogia“. Õpik toob tippteaduse eesti üliõpilaseni emakeeles. Keele ja mõtlemise lõiming kinnistab rohkem selgeid seoseid eri suundade vahel, kui võimaldanuks mõne võõrkeelse õpiku tõlge.

Ministritest koosnev žürii tõstis esile veel kolme keeletegu.

- Natalja Kitami loodud **Facebooki grupp „Räägi minuga“**. Grupi lõi Kitam Facebookis 2018. aastal ja 2023. aasta lõpuks kuulus sinna üle 21 000 inimese. Grupis antakse soovitusi eesti keele õppimiseks ning see on kohtumispaik kõigile, kes tunnevad huvi eesti keele ja meele vastu.
- Helle Metslangi, Mati Erelti, Külli Habichti, Tiit Hennoste, Reet Kasiku jt koostatud **„Eesti grammatika“**. Viieosaline raamat kirjeldab enam kui tuhandel leheküljel eesti keele ehitust alates häälikutest kuni lausete ja dialoogideni. Käsitlus toetub tänapäevase keelekasutuse andmetele ning toob esile ka keelekasutuse varieerumise ja muutumise suundumused.
- Asta Õimu koostatud üldhariv raamat **„Eesti keele teetähised“**. Raamat annab ülevaate eesti (kirja)keelest 13.–21. sajandil, keeelloo märgilise tähendusega sündmustest ning eesti keelt mõjutanud

<sup>3</sup> Vt <https://www.youtube.com/@LaLaAVEK>.

uurimustest-ettevõtmistest. Raamatus on kajastatud nii olulise-  
mad kirjamehed, väljaanded kui ka kõik tähtsad keelesündmused  
kuni eesti keele aastani välja.

Rahvahääletusel kogus enim hääli ehk rahvaahinna võitis noor **luule-  
taja ja laulukirjutaja EiK**, kodanikunimega Eik Erik Sikk. EiK peab väga  
oluliseks eesti keeles lugemist, sealhulgas näiteks seletava sõnaraamatuga  
tutvumist. Ta kirjutab laulusõnad eesti keeles ning põimib neisse oskus-  
likult riime ja sõnamänge. Oma mullu ilmunud kuuenda albumi „ei lase  
sul magada“ laule nimetab ta mõtestatud tümakaks, kus kohtuvad punk  
ja Jaak Johanson sõnad *house*-muusika ja peavoolu rägiga.

Kõik 2023. aasta keeleteo nominendid on loetletud alljärgnevalt  
(esitamise järjekorras):<sup>4</sup>

- Keelekeskus GAME – O&K jutukaardid
- Paldiski lasteaed Sipsik – eestikeelsele õppele üleminek Paldiski  
lasteaias Sipsik
- Väike-Maarja vallavalitsus – Väike-Maarja keeletammiku nime-  
ja infotahvliite uuendamine ja kauane eesti keelt väärtustav  
tegevus
- Aleksandra Danštšikova – arendavad õppevideod eesti keeles
- Monika Roose ja Jõekäärü Suvekodu juhatus – Jõekäärü lastelaager  
Kanadas
- Asta Õim – raamat „Eesti keele teetähised“
- Natalja Kitam – Facebooki grupp „Räägi minuga“
- Monika Undo – raamat „Keele konksvingerduši“
- Tallinna Vindi lasteaed – keelekümblusprogramm lasteaedades  
20
- Liis Viru ja Tallinna Kunstigümnaasium – Tallinna Kunsti-  
gümnaasiumi emakeelenädal
- Sulev Kuuse ja Toivo Maimets – algupärane eestikeelne ülikooli-  
õpik „Rakubioloogia“
- Ana Lepik ja ET Teater – ET Teatri lavastus „Lydia Koidula. Minu  
elu“
- Integratsiooni Sihtasutuse eesti keele maja – projekt „Kirjutame  
KOOS raamatu“ ja lugemik „Lõpuks leidsin sind“

---

<sup>4</sup> Keeletegude põhjalikumad kirjeldused ja info tegijate kohta on leitav HTMi  
veebilehelt <https://hm.ee/keeletegu2023>.

- Eesti selts Belgias – Belgia eesti laste luulekogu „Jõuluriim“
- Ann Aruvee, Signe-Britt Sild ja Tallinna Järveotsa gümnaasium – Tallinna Järveotsa gümnaasiumi lugemisprogramm „Täna lugeja, homme tegija!“
- Lea Maiberg, Hedi Minlibajeva ja Nonna Meltsas – eesti keele kui teise keele tööraamat „Tore eesti keel“ (I ja II osa)
- Tiia Allas, Mariko Faster, Kaile Kabun, Margus Konnula, Evely Haug, Triinu Laan ja Triin Toom – õpik-tööraamat „Võro keele opiraamat“ esimesele kooliastmele
- Jüri Viikberg – artiklikogumik „Sõna sekka“
- Tallinna ülikooli digitehnoloogiate instituut, Pille Eslon, Jaagup Kippar, Kais Allkivi-Metsoja, Kaisa Norak, Harli Kodasma, Taavi Kamarik, Karina Kert, Silvia Maine ja Mikk Tarvas – eesti keele õppe ja analüüsi keskkond ELLE
- Merlyn Arvola ja Sirli Heil – „Eesti punktikirja aabits“
- Rein Veidemann ja Maarja Vaino – eesti kirjanduse päev riikliku tähtpäevana
- Narva Eesti gümnaasium ja Irene Käosaar – Narva eestikeelse hariduslinnaku loomine
- Eesti keeleteimetajate liit, Helika Mäekivi ja Hille Saluäär – Eesti keeleteimetajate liidu kodulehe rubriik „Keeleteimetaja soovitab“
- Sergei Troitskii ja Nikolai Kuznetsov – üritustesari „Soome-ugri kirjanduskohvik“ ehk SUKK
- Noor luuletaja ja laulukirjutaja EiK – kujundlik ja mänguline eestikeelne looming
- Vabaduse kool ja Olga Selištševa – Vabaduse kool: Ukraina põgenike keeleline ja sotsiaalne lõimimine Eesti ühiskonda
- Merit Hallap, Marika Padrik ja Signe Raudik – väikelaste jutustamisoskuse arendamine: kirjastuse Studium väljaanded „Jutustades jutustama“
- Õnne Ints ja Kätlin Vainola – „Jutulinna“ lihtsustatud tekstidega lugemik 1. klassile
- Helle Metslang, Mati Erelt, Külli Habicht, Tiit Hennoste, Reet Kasik, Pire Teras, Annika Viht, Eva Liina Asu, Liina Lindström, Pärtel Lippus, Renate Pajusalu, Helen Plado, Andriela Rääbis ja Ann Veismann – raamat „Eesti grammatika“

- Kai Tafenau, Kristiina Ross ja Aivar Põldvee – raamat „See kuningas sest auvust, pörgukonn ja armutaim. Eesti keelemõte 1632–1732“
- Heete Sakhai – raamatu „Johannes Aavik ja keeleuendus“ tõlkimine ja eestindamine
- Viru-Nigula hariduse selts ja Jaune Kimmel – Viru-Nigula hariduse seltsi suvelavastus „OTTÕ“

## 2023. aasta keelekümblusasutus

Keelekümbluse kvaliteediauhinda antakse välja alates 2012. aastast. Kvaliteediauhinnaga tunnustatakse keelekümblusprogrammiga liitunud haridusasutusi ning haridusasutuse esindajaid ja õpetajaid, kes on andnud märkimisväärse panuse keelekümblusprogrammi rakendamisse ning arendamisse, sh võrgustikutöösse.<sup>5</sup>

Aasta keelekümblusasutuseks kandideeris kaks kooli ning kaks lasteaeda. Tiitliga „Aasta keelekümblusasutus 2023“ pärjati **Tartu Annelinna gümnaasium**, mis paistab silma kui oskuslik lõimitud aine- ja keeleõppe rakendaja, eesti keele ja meele väärtustaja, avatud ja abivalmis partner ning teaduspõhist lähenemist juurutav kool.

Lisaks anti välja valdkondlikud auhinnad, mille said Kohtla-Järve lasteaed Kirju-Mirju kategoorias „Õpe ja kasvatus“ ning Tallinna Vindi lasteaed kategoorias „Koostöö huvigruppidega“. Kirju-Mirju lasteaed teeb aktiivselt koostööd teiste asutustega ja pöörab rohkelt tähelepanu arendava keelekeskkonna loomisele. Tallinna Vindi lasteaed paistab silma hoolivusega, hoides ja toetades erinevaid huvigruppe, lisaks panustab keelekümblusvõrgustiku ühtekuuluvuse hoidmisse.

2023. aasta keelekümblusõpetajad on Tallinna Vindi lasteaia õpetajad Niina Robbe ja Hedi Minlibajeva. Lasteaia direktori Nonna Meltsase sõnul täiendavad õpetajad teineteist igas olukorras. „Niina ja Hedi on keelekümbluse põhimõtete hoidjad ja levitajad meie lasteaia ning üleriigiliselt. Nende kasvandikud eristuvad kõrge õpi- ja keeleoskuse poolest,“ sõnas Meltsas.

---

<sup>5</sup> Keelekümbluse kvaliteediauhinna konkursi tingimustega saab tutvuda veebilehel <https://www.riigiteataja.ee/akt/130042022014?leiaKehtiv>.



Keeleteolised 2023. Foto: Jassu Hertsmann

## Parimad kõrgkooliõpikud

Parimaid kõrgkooliõpikuid on valitud alates 2010. aastast. Konkurs toimub haridus- ja teadusministeeriumi keeleprogrammi toetusmeetme „Eestikeelsete kõrgkooliõpikute loomise toetamise põhimõtted 2018–2027“<sup>6</sup> raames ja seda korraldab eesti keele instituut.

2023. aastal ilmunud parima eestikeelse kõrgkooliõpiku auhinna pälvis „**Praktilise eetika käsiraamat. Õpik kõrgkoolidele ja gümnaasiumidele**“<sup>7</sup>, mille koostaja on Kadri Simm ning mille autorite kollektiivi kuuluvad asjatundjad mitmest ülikoolist: Helen Eenmaa, Halliki Harro-Loit, Marten Juurik, Meos Holger Kiik, Mari Kooskora, Kristi Lõuk, Francesco Orsi, Kadri Simm, Margit Sutrop, Aive Pevkur, Mats Volberg ja Marek Volt.

Hindamiskomisjon leidis, et „Praktilise eetika käsiraamat“ on terviklik õppematerjal olulises valdkonnas. See on esimene eestikeelne ja eesti

<sup>6</sup> Eestikeelsete kõrgkooliõpikute loomise ja toetamise põhimõtted 2018–2027, [https://portaal.eki.ee/images/EKI\\_artiklid/KK%C3%95/Lisa.\\_Eestikeelsete\\_k%C3%B5rgkooli%C3%B5pikute\\_loomise\\_\\_ja\\_toetamise\\_p%C3%B5him%C3%B5tted\\_2027.pdf](https://portaal.eki.ee/images/EKI_artiklid/KK%C3%95/Lisa._Eestikeelsete_k%C3%B5rgkooli%C3%B5pikute_loomise__ja_toetamise_p%C3%B5him%C3%B5tted_2027.pdf).

<sup>7</sup> Tutvu õpikuga siin: <https://eetika.ee/et/opik>.

autorite kirjutatud praktilise eetika õpik, milles kasutatud ühtlane ja selge terminoloogia täidab ühtlasi olulise lünga valdkonna oskuskeeles. Õpik on hästi hoomatav ning seda saab kasutada ka väljaspool otsest õppeprotsessi.

Õpiku autorid peavad tunnustust oluliseks, kuna see julgustab eesti-keelset õppekirjandust ja oskuskeelt arendama. „Kui meie Eesti keeles ei kirjuta, kes siis veel,“ sõnas õpiku üks autor Aive Pevkur.

Lisaks pälvis eriauhinna Miina Norviku ja Tuuli Tuisu koostatud „**Liivi keele õpik**“<sup>8</sup>. See on esimene trükis ilmunud eestikeelne liivi keele õpik kõrgkoolidele, mille puhul tõsteti muu hulgas esile selle interaktiivsust.

## **Kokkuvõte**

Keeletegijate panuse tunnustamine ja väärtustamine on oluline, sest keeleteod kujundavad Eesti keelemaailma mitmekesisemaks, rikkamaks ja avatumaks. Täname kõiki laureaate ja nominente eesti keele arengule ja säilitamisele kaasaaitamise eest oma igapäevatöö ja tegemiste kaudu.

---

<sup>8</sup> Tutvu õpikuga siin: <https://sisu.ut.ee/liivikeel>.